

I

Miš Toma rastao je u jednoj rupi u zidu staničnog restorana. Njegova porodica bila je zadovoljna svojim udobnim gnezdnom, mrvicama krofni i parčićima slanine koje bi pokupila u restoranu. Ali Toma je gledao velike vozove kako ulaze u stanicu i zatim iz nje odlaze, i želeo je da krene s njima.

Jednog dana u stanici se nakratko zadržao stari pacov, skitnica koja je putovala teretnjacima, i uputio se u razgovor s Tomom: "Treba samo da uskočiš u teretni vagon", rekao mu je, "i krenuo si! Od Čikaga do San Franciska i nazad, slobodan si k'o ptica, sam na svetu i svoj gospodar!"

Tako je Toma stavio mrvicu krofne i parčence slanine u džepić u obrazu, pozdravio se sa svojom dragom porodicom i krenuo na put da bi bio slobodan kao ptica.

Hitro je pretrčao preko perona, spustio se na prugu i jurnuo preko nje, trudeći se da ostane u senci i krijući se ispod pragova. Dok je prelazio preko jedne od velikih čeličnih šina, osetio je drhtanje koje je najavljivalo dolazak voza koji je bio udaljen oko dva kilometra. Toma se šćućurio uz jedan prag. Pogledao je niz prugu i pomislio: "San Francisko!" Pogledao je uz prugu i pomislio: "Čikago!" Sve se zatreslo od tutnjave voza. Ogromni točkovi prolazili su pored njega, zatim su usporili i na kraju se zaustavili.

Toma je potrčao napred, popeo se uz točak, skočio na stepenik kod vrata koja su se upravo otvarala i brzo kao munja uleteo unutra!

"Nađi teretni vagon", rekao mu je pacov skitnica, ali, u žurbi, Toma nije ni gledao u koji vagon ulazi. Sada se šćućurio u jednom uglu i pitao se gde se nalazi. Pored njega su prolazila stopala, baš kao što su prolazila i u staničnom restoranu, stopala u cipela-

---

MIŠ TOMA

URSULA K. LEGVIN

S engleskog prevela Slobodanka Glišić

Indiji i Izabeli od Ame
– U.K.L.

ma, s visokim štiklama, s niskim potpeticama, s kaišićem preko članka, u patikama. Voz je bio pun ljudi i svi su oni stavljali svoj prtljag u mreže iznad glava i sedali na mesta pored velikih prozora. Gde bi jedan miš mogao da se sakrije?

Ispred sebe je ugledao uske, zavojite stepenice. Sada na njima nije bilo nijednog stopala koje se pelo ili silazilo. Brzo se u skokovima popeo uz njih, a zatim je trčao kroz uzak hodnik sve dok kroz jedna otvorena vrata nije ugledao prostoriju u kojoj nije bilo nikoga. Odmah iza vrata nalazio se visok, plitak plakar, sav od metala, s rupicama pri dnu kroz koje je ulazio vazduh. Poslužitelj je dolazio kroz hodnik i bat njegovih velikih, crnih i sjajnih cipela neumoljivo se približavao Tominom repu. Toma je uspeo da se kroz uzak otvor za ventilaciju nekako uvuče u plakar i tu se, ustreptala srca i s brkovima koji su podrhtavali, pritajio u mraku.

“Polazak!” viknuo je konduker ispred vagona.

“Svoj gospodar i sam na svetu!” pomislio je Toma, a kad je voz napravio slab trzaj i lagano krenuo napred, gotovo je zaplakao.

Dugo je oklevao, a onda je skupio hrabrost i usudio se da izađe iz plakara. Popeo se na sedište, pa odatle na policu ispod prozora. Prislonio je šapice na staklo. Zurio je u svet. Pored njega su proletali prelepi brežuljci, drveće i oblaci. Proletelo je krdo konja, pa krdo krava. Proletela je i jedna varošica, a onda i veliki silos za žito. Sve je proletalo i nestajalo. “Slobodan sam!” rekao je Toma samom sebi. “Ja sam svetski putnik!”

Osetio se usamljenim. Osetio se veoma usamljenim. Ali pojeo je svoju mrvicu krofne i parčence slanine i bio je hrabar.

Brda su potamnela i nestala u mraku. Zasijsale su zvezde. Zvezde su letele zajedno s vozom, stalno napred, u noć. I, gledajući kroz prozor, Toma je nazvao zvezde svojim prijateljicama jer su putovale s njim.

2

Izjutra je temeljno pretražio svoj novi dom. Zvao se Kupea Devet. U njemu nije bilo ničeg za jelo izuzev jednog malog, starog kikirikija koji se duboko zaglavio u ugao sedišta. Pojeo je kikiriki i upitao se gde bi mogao da nađe još hrane.

Bio je toliko zaokupljen pretraživanjem Kupea Devet po treći put da nije ni primetio da se voz zaustavio u stanici.

Kad je poslužitelj došao do vrata, Toma je jedva imao vremena da se provuče kroz otvor za ventilaciju i sakrije u plakar.

“Evo, stigli smo, gospođo Pauers”, rekao je poslužitelj prijatnim glasom, a još prijatniji glas je odgovorio: “Hvala vam, gospodine Morise.” Koferi su bučno spuštteni na pod i Toma se uplašeno zgrčio na metalnom dnu plakara. Vrata

su se otvorila i veliki crveni kaput je okačen odmah iznad njegove glave, a papirna keska koja je ubačena unutra jedva da mu je ostavila malo mesta na podu.

Nije se usuđivao da proviri kroz otvor za ventilaciju sve dok voz nije ponovo krenuo i dok se nije uverio da se u Kupeu Devet sve smirilo i da već dugo vlada tišina.

Jedna baka sedela je na Tominom mestu, gledala kroz Tomin prozor i posmatrala kako promiče Tomin veliki svet.

“Počeće da vrišti”, pomislio je Toma. “Ako me vidi, počćeće da vrišti, popeće se na sedište i poslužitelj će ući s metlom.”

Na njegovoj rodnoj stanici ljudi su uvek vrištali kad bi ugledali Tomu ili njegovu porodicu i neko bi uvek dotrčao s metlom.

“Pa, dobro”, razmišljao je Toma. “Izaći ću kad padne mrak.” Zatim je obratio pažnju na papirnu kesu. Iz nje su se širili veoma zanimljivi mirisi.

Morao je da ispita kesu sporije i pažljivije nego što je želeo jer je papir pucketao i šuškao. Progrizao je rupicu na dnu, ušao u kesu i našao pet kolačića sa šećernim sirupom uvijenih u masnu hartiju, nekoliko šargarepa u plastičnoj kesici, jabuku i limenu kutiju s mentol bombonama. Toma je izvukao jednu šargarepu i pojeo je veoma tiho, sedeći na podu plakara. Meka crvena tkanina kaputa njihala se odmah iznad njegove glave. Uspuzao se uz nju i pronašao udoban, dubok, mek i topao džep. Sklupčao se u njemu i čvrsto zaspao, uljuljkan ravnomernim kretanjem voza.

99

“Prvi poziv na večeru!” oglasio se zvučnik u hodniku. I Toma i baka trgnuli su se iz sna. Baka je uzela tašnu i izašla iz kupea zaputivši se u kola za ručavanje. Toma je otkinuo lepo parče kolačića sa šećernim sirupom i odneo ga do prozora da bi ga pojeo dok gleda kako, u suton, veliki svet proleće pored njega. Kad je začuo baku kako razgovara s poslužiteljem, stušio se natrag u plakar.

Gospodin Moris je napravio krevet od dva sedišta i prekrrio ga šuštavim čaršavima i plavim ćebetom. Gospođa Pauers je legla na krevet i prilično dugo čitala knjigu, a zatim je ugasila svetlo.

Posle izvesnog vremena, pošto se uverio da baka mirno leži i ponekad pomalo zahrče, Toma se ponovo išunjavao iz plakara. Veoma pažljivo prešao je preko gospođe Pauers i prišao prozoru. Tu je seo i posmatrao svoje prijateljice zvezde kako putuju zajedno s vozom. Poželeo je da mu nešto kažu, ali one su ćutale.

Vratio se u plakar i iz kese izvukao šargarepu, a odlomio je i još jedan komadić kolača pomno pazeći da masna hartija ne šuška. Pojeo je večeru kod prozora posmatrajući kako se iza dalekih, tamnih brda pomalja mesec.

“Baš je dobra kuvarica”, pomislio je posmatrajući usnulu baku. “Šteta što bi nadala vrisku i dreku kad bi me ovde videla. Kako je lep mesec! Moram da zaigram.”

I Toma zaigra po ćebetu i po gospođi Pauers, lako kao senčica; mahao je repom i poskakivao praveći krugove pravilne poput okruglog blistavog meseca.

Kad je završio ples i zora se zaplavila na nebu, Toma se vratio u topli džep kaputa s četvrtinom kolačića spremnom za doručak.

3

Kasno ujutru baka je odložila knjigu koju je čitala i otvorila vrata plakara. Izvukla je papirnu kesu. Toma je čuo kako je otvara i odmotava masnu hartiju.

“Gle, gle”, rekla je. “Baš lepo. Izgleda da imamo miša.”

Ponovo je, ali ovoga puta naglo otvorila vrata plakara – i ugledala Tomu kako na rubu džepa njenog kaputa zuri pravo u nju.

Baka nije ni vrisnula ni dreknula. Gledala je u Tomu.

Ne znajući šta drugo da radi, Toma je gledao u nju.

“Mišu”, rekla je gospođa Pauers, “jeo si moje kolačiće. Jeo si moju šargarepu.”

Toma to nije mogao da porekne.

100 “Pa dobro”, rekla je baka, “najbolje će biti da završiš ova dva kolačića jer si oba naćeo. Možeš da uzmeš i šargarepe. Hvala ti što si mi ostavio jabuku i mentol bombone.” Spustila je šargarepe i ostatke kolača na pod plakara i zatvorila vrata. Zatim ih je opet otvorila. Toma je još uvek zapanjeno zurio iz džepa njenog kaputa.

“Nemoj da mi zaprljaš džep”, rekla je. “Neću nikakav nered. Nikakve mrvice. Jasno?”

Tomini brkovi zatreperiše, a bistre oči sinuše.

“Divno igraš”, rekla je baka i zatvorila vrata plakara.

Toma je proveo popodne u plakaru, pažljivo jedući kolačiće i trudeći se da ne pravi mrvice.

Kad se uveće vratila iz kola za rućavanje, gospođa Pauers je donela parće sira umotano u papirnu maramicu. Spustila je maramicu i sir na pod plakara i ponovo zatvorila vrata.

Dok je jeo sir, a baka čitala knjigu, Toma je opet pomislio: “Oh, kakva fantastična kuvarica!”

Kad je gospodin Moris došao da razmesti krevet, gospođa Pauers ga je upitala: “Da li vam se dešava da u vozovima imate miševе?”

Mlada žena iz Kupea Osam, preko puta hodnika, ćula je pitanje i vrisnula: “Miševi! Brrr! Ovde ih valjda nema. Ili ih ima?”

“Ma oni su ponekad prava napast”, rekao je poslužitelj. “Ne volim kad naćemo miševе u vagonu jer u tom slućaju moramo da pošaljemo vagon u mane-

varsku stanicu i da ga dimom dezinfikujemo. Da li ste ih videli da tuda trčkaraju, gospođo Pauers?”

“Miševe? Da trčkaraju? Taman posla!” rekla je gospođa Pauers. “Nego, zamislite samo, sutra izjutra bićemo u Čikagu!”

“Nego šta”, rekao je gospodin Moris. “Lepo spavajte.”

“I vi lepo spavajte”, rekla je gospođa Pauers.

Čim je zatvorila klizna vrata Kupea Devet baka je otvorila plakar i strogo se obratila Tomi iako nije mogla da ga vidi jer se sakrio u ugao u dnu iza kaputa.

“Mišu!” rekla je. “Jesi li čuo? Oni vagone dezinfikuju dimom! To znači da upotrebljavaju otrovan gas! Da bi ubili miševe!”

Toma je zgrčen drhtao u najmračnijem uglu.

“Sledeća putnica koja se u ovom kupeu bude vraćala u San Francisko verovatno će biti kao ona luckasta devojka preko puta hodnika. Može se desiti da te vidi i nadaće vrisku i dreku. Tada će gospodin Moris morati da te prijavi!”

Toma je zanemio od straha.

“A sada slušaj, mišu. Ako si spreman da mi veruješ, mogu da te izvučem odavde. Kod kuće imam finu kutiju za cipele i bezbroj kolačića sa šećernim sirupom.”

Toma je ćutao.

“Možda voliš vozove. Sviđa ti se da putuješ?” upitala je gospođa Pauers. Zavirila je u plakar i ugledala Tomin nos i brkove. “Mislim da bi mogao da pođeš sa mnom”, rekla je. “Ja često putujem vozovima... i avionima. I ponekad se osećam usamljenom. Lepo bi bilo da imam prijatelja na tim putovanjima.”

Toma mrdnu brkovima.

“Uglavnom bi morao da se kriješ. Ali miševi to i inače rade, je li tako? Pa lepo, razmisli noćas o tome, mišu. Sutra izjutra, ako želiš da pođeš sa mnom, znaš gde je džep mog kaputa.”

I ona zatvori vrata plakara.

Te noći kiša je dobovala po velikom prozoru Kupea Devet. Nije bilo zvezda, ni meseca; videle su se samo slabe svetiljke koje su proletale u tami dok je voz jurio napred. Baka je čitala knjigu, zatim je ugasila svetlo i legla.

Sasvim tiho, Toma se provukao kroz otvor za ventilaciju. Polako je prešao preko gospođe Pauers i prišao prozoru. Prislonio je šapice na staklo i gledao napolje.

“Sve je tako lepo, zar ne?” rekla je baka.

Dok je Toma gledao u veliki mrak i svetla koja su promicala, njegove bistre oči su svetlucale kao kišne kapi na staklu.

Rano izjutra voz je usporio ulazeći u Čikago.

“Hoćemo li vas uskoro opet videti, gospođa Pauers?” upitao je poslužitelj baku dok je uzimao njen kofer da bi ga spustio na peron.

“Iduće nedelje, gospodine Morise. Vraćam se u San Francisko na skup o ugroženim vrstama”, odgovorila je. “A odatle ću odleteti u Tokio na drugi sastanak.”

“Bogami, ne daju vam ni da predahnete!” rekao je poslužitelj. “Niste ništa zaboravili?”

“Mislim da nisam”, odgovorila je gospođa Pauers oblačeći kaput.

Nije stavila ruku u levi džep kaputa, ali ga je spolja veoma blago opipala. Unutra je bio sićušan topao grumen.

“Da, mislim da je sve tu!” rekla je gospodinu Morisu. A Tomi je šapnula: “Tu si, prijatelju moj!”

“Tu sam!” pomislio je Toma, sklupčan duboko u džepu. I pored svih njegovih napora da bude uredan, džep je bio pun mrvica i ostataka šargarepe.

Kad je voz ušao u stanicu, gospođa Pauers je sišla niz strme, zavojite stepenice. Stupila je na peron. “Ovo je Čikago”, prošaputala je.

“Čikago!” ponovio je u sebi Toma i bio je toliko uzbuđen da se podigao u džepu i stao da zuri preko njegovog ruba. Svako je mogao da vidi Tomine šapice, uši, brkove i sjajne oči, ali ih niko nije opazio jer niko nije očekivao da vidi miša u džepu jedne bake.

Toma je posmatrao veliku stanicu, velike gradske ulice pune saobraćaja. Ni kad su ušli u taksu nije prestajao da gleda kako ljudi, automobili i visoke zgrade proleću pored njih.

Čikago i kolačići sa šećernim sirupom! Iduće nedelje San Francisko i šargarepe! A onda avion koji leti u Tokio! Sav veliki svet i svi kolačići što postoje na tom svetu, i prijateljica!

“Baš sam srećan miš”, pomislio je Toma. “Igraću za nju svake večeri.”

Tako je i bilo. Širom sveta Toma je igrao za svoju prijateljicu.